

Příloha č. 1

Protokol o rozhovoru

Narátor: Alois Vocásek (*1896), poslední žijící účastník 1. čsl. odboje, ruský legionář

Tazatel: Zdeněk Beroun

Datum a čas konání rozhovoru: 5. 12. 2002, 16³⁰ – 20⁰⁰

Místo konání: soukromý byt narátora (Na dolínách 16/2, Praha 4 – Podolí)

Záznamová technika: Panasonic mini cassette recorder RQ – L319

Nosič záznamu: Sony MC 90 (převedeno do formátu MP3 a zálohováno na CD)

Délka záznamu: 1 hod., 29 min.

Tazatel navštívil narátora se záměrem dohodnout termín schůzky, při níž by se uskutečnil úvodní rozhovor. Narátor vyslechl důvod návštěvy, pozval tazatele dál a začal takřka bezprostředně vyprávět. Tazatel tedy aktivoval záznamovou techniku, kterou měl právě při sobě. Úroveň rozhovoru byla poznamenána několika okolnostmi. Tazatel se nemohl spoléhat na své předchozí zkušenosti, šlo totiž o jeho vůbec první realizované interview. Nedisponoval ani propracovanou koncepcí otázek, neboť netušil, že jej narátor ihned přijme. Krátce po zahájení rozhovoru přišel nečekaně na návštěvu přítel Aloise Vocáska, pastor církve adventistů sedmého dne, jehož přítomnost místy vyváděla narátora ze soustředění.* Kvalitu tohoto prvního rozhovoru také zásadně ovlivnila tazatelem později zjištěná skutečnost, že narátor, jakožto osoba mediálně známá, měl již na některé dotazy zažité odpovědi. Přesto tazatel hodnotí výsledek tohoto seznamovacího setkání pozitivně, záznam rozhovoru podrobí analýze a do budoucna se bude snažit vyvarovat metodologických chyb (bude mj. důslednější v zaznamenávání a popisu nonverbálních projevů narátora). Vytvoří ucelený seznam otázek a důkladně si osvojí historické reálie.

* Účast „třetí osoby“ nese při uplatnění metody orální historie vždy určitou míru rizika. V tomto případě sice do rozhovoru nevstupovala s přímým úmyslem jej negativně ovlivnit, přesto svým jednáním oslabovala narátorovu pozornost.

Příloha č. 2

U k á z k a

z doslovného přepisu 1. rozhovoru s Aloisem Vocáskem ze dne 5. 12. 2002¹

Tazatel: Já bych se chtěl zeptat, jak ste se vlastně dostal k legiím? Jaká byla Vaše cesta?²

Narátor: Tak haledťte, já chodil do průmyslovky a v patnáctém roce sem musel jít k asentu³ jako devatenáctiletý a vosumnáctiletý taky šli. No a byl sem vodvedenej, tak sem narukoval a ve škole sem sliboval⁴ ...sem sliboval kamarádům, sem říkal: „*Já budu rovnou k Rusům, já proti Rusům bojovat nebudu!*“ Vy třeba to nevíte, ale třeba osumadvacátý pluk pražskej přešel s velitelem i s hudbou rovně k Rusům. Já říkal: „*Zrovna tak to udělám já!*“⁵ ...No my sme byli... jó a teď sem přišel na frontu a vono se nebojovalo, vono se bratříčkovalo. My sme se bratříčkovali s Rusákama a voni s námi. A mezi frontama, fronty byly vod sebe asi dvanáct set metrů...

Tazatel: Aha, a kde to bylo přesně?

Narátor: V Galicii, tady v Haliči. V Haliči, v Bukovině, v Bukovině. U Záleščí,⁶ tam je město Záleščí. No a my sme tam chodili tudle vocaď si kopat brambory, ale tam už rostly brambůrky takovýdle, poněva žádněj nedobejval, no a tak sme si tam chodili a Rusáci taky. Jenom sme dávali pozor jeden na druhýho a vůbec se nestřílelo. No jo, ale najednou přišel Brusilov a udělal... no a tak my sme měli tenkrát plukovníka Mamontova... jo, to sem

¹ Vlastnímu audiozáznamu předcházelo seznámení obou aktérů, při kterém tazatel objasnil narátorovi účel návštěvy a způsob, jakým bude s pořízenou nahrávkou nakládat, tj. že ji jako specifickou formu historického pramene využije ke studijním účelům.

² V tomto okamžiku přichází na neohlášenou návštěvu pastor církve adventistů sedmého dne; Alois Vocásek je členem této církve. Tazatel přerušuje záznam a pokračuje až po přivítání hosta, který usedá vedle narátora. Poté znovu opakuje svoji otázku: „Ta Vaše cesta do legií, ještě z té rakousko-uherské armády, ta byla jaká?“

³ Asent – (zast.) vojenský odvod

⁴ Narátor náhle obrací svoji pozornost k pastorovi, který se mezitím pouští do mytí použitého nádobí – interview se odehrává v kuchyňské místnosti: „Kdyby si něco potřeboval tak řekni, hale...“

Pastor [hlasitě]: „Jasně!“ Zatímco je záznam místy doprovázen řinčením nádobí, slábne narátorovo soustředění; nepřestává sice vyprávět, ale ani sledovat pastorovo počínání.

⁵ Narátor znovu hovoří k pastorovi: „To je káva, tam není nic, to je čistý!“

Pastor [nedůvěřivě]: „Čistý, fakt? A todle?“

Narátor: „Tam je čistá voda.“

Pastor [oponuje]: „No moc čistá není!“

Narátor: „Nevylejvej ji! Na co?!“

Pastor: „Protože je špinavá!“

Narátor: „Co?“

Pastor [důrazně]: „Je to špinavý!“

Narátor: „A není, to nech stát! Hale, to, to já nepoužívám.“

Pastor: „No tak to umeju a dáme to do skříně, ne?“

Narátor: „To já ne... počkej nech to tady... to já nepou... manželka... moje, když je tady, tak věří – ta voda je jedna tady jako v koupelně – ale vona věří, že v koupelně je jiná, tak si ji nosí sem. A bere z toho, já z toho neberu, ale nebudu jí to rušit! Vona si...“ Zde tazatel znovu zastavuje záznam a pokračuje až po zklidnění nastalé situace.

⁶ Zalishchyky, (pol.) Zaleszczyki – město v Bukovině ležící při řece Dniestr

ještě furt jako rakouskej voják... Tak jakmile přišel Brusilov, tak já začal agitovat v zákopech mezi Čechy a Rusínama: „*Chlapci, jdeme do Ruska! Jdeme!*“ No a všickí slibovali, že utečou. A dyž sme se sebrali, tak sem šel já a dvě Rusíni, akorát. A ty vostatní museli zpátky. No, ale voni po nás nemohli střílet z toho, poněvadž byla vpředu eště feldvacha,⁷ polní služba. A já sem utíkal s kvérem, já sem říkal, bez kvéru, to by každej veděl, že chci utéct. Tak sem běžel na tu feldvachu, no a voni už začínali střílet a samo sebou podle toho křičím: „*Fajr ajnštelen!*“⁸ „*No tak co je?!*“ „*Járku, hale, ty dvě Rusíni utíkají a my je máme přivect, já du za nima!*“ A ten velitel, co byl na feldvaše, tak řek jednomu: „*Hale jdi, pomůžeš mu!*“ Tak šel eště jeden z tý feldvachy a teď sme šli za těma Rusínama dvě. Ale ten jeden Rusín už byl raněnej, jak utíkal, tak ji dostal do šlápěte a prošla mu..., ale utíkal furt.⁹ No a mezi frontama byla taková strž a byl tam potok. No a my sme přišli takle nahóru nad tu strž a ten udělal fertyk¹⁰ a říká: „*Hale, mně se zdá, že chceš taky utéct, já tě vodstřelím!*“ A to byl kluk vo rok mladčí než já eště. Tak já sem se votočil s kvérem a říkám: „*Měj rozum, člověče, já je vidím, voni sou tadydle dóle a ten jeden je raněnej!*“ A to sem neveděl, to sem říkal jen tak, z toho: „*Rozhodně je musíme přivect!*“ Tak von si vzal kvér zase normálně, tak já sem ho vzal, takle sem s ním zatočil nad hlavou a bylo tam žito, tak sem ho do toho žita pustil a skočil sem dolů a už mi neviděli. Teďko, v zimě sme měli takzvaný šnémantle.¹¹ To byl bílej kabát a to rakouská armáda, dyž byl sních, voblíkla přes rýstunk¹² a přes všeco a nebylo nás vidět. Tak sme, a u toho potoka sme byli, tak sme si tam ulomili větev vrby a z toho šnémantlu sme si udělali bílej prapor a šli sme k Rusům. A Rusové tam měli, tomu se říkalo... japa se... ty španyše rajtry.¹³ To bylo jako je kozlík na řezání dřevě, jenže je to dlouhý a je to vobtočený ostnatým drátem. No tak voni tam měli nastavený takle tři řady těch kozlíků. Tak sme šli a takle sme ho jenom dali na stranu a prošli sme. Skočil sem do ruských zákopů a tam byl jeden voják. A zved ruce. A zved ruce. No tak ty přišli hned se mnou a „*To né, né ty, my, my deme do zajetí!*“ No Rusíni se s nima domluvili, já sem tenkrát toho moc neuměl z ruštiny. Číst, číst sem doved, poněvač azbuku sem se učil, už sem se připravoval, kdybych byl v Rusku, ale abych rozuměl něčemu tak moc né, to nic. Tak von nás sebral, a byla to vypálená vesnice, a voni měli takle zákopy na, kolem tý vesnice sem.

⁷ Die Feldwache – předsunutá polní stráž, hlídka

⁸ „Feuer einstellen!“ – „Zastavit palbu!“

⁹ Pastor se mezitím vrací zpět na místo vedle narátora.

¹⁰ „Fertig!“ – rakouský puškový povel „K střelbě zbraň!“

¹¹ Der Schneemantel – zimní plášť

¹² Die Rüstung – vojenská výstroj

¹³ Der spanische Reiter – tzv. „španělský jezdec“, dřevěný zátaras zpomalující útok nepřátelské pěchoty

A střechu to nemělo, ale vevnitř, nás ved do tý, do tý první chalupy. Vodevřel a tam bylo asi dvacet Rusáků, voni snídali. A teďko někerej skočil, popad flintu a většina vstála takle [narátor zvedá ruce nad hlavu na znamení, že se vzdává]. A my sme byli tři. Tak „*To né, my, my deme do zajetí!*“. Tak začalo bratříčkování, no a hned nám dávali samo sebou čaj, všECKO. A v Rusku už to bylo známý, že Češi utíkají, tak když já sem řek, že sem Čech, tak ten důstojní...důstojník tam nebyl, tak ten kaprál nebo starší mě sebral a povídá: „*Tak pojď k veliteli!*“ Tak mi ved dovnitř k veliteli, no a ten tam měl mapy navěšený a teďko se vyptával jak co je, samo sebou. No a já neveděl, jak se řekne... to... radhindrnýsy, to bylo německy. A ruský provlůčnoje zagraždění.¹⁴ Ale byl tam ten kluk z tý rodiny a ten, ten nás dával dohromady, ten to, ten mi to překládal a já tomu taky. A já sem tam potom najednou viděl na tej mapě, že mají tu frontu a naše taky, tak sem šel a říkám mu: „*Tak rakouská fronta je tadydle špatně, tudlety, to je tady.*“ A teď sem mu začal přendavat ty značky a von: „*Jak to, že rozu... mapě?!*“ „*Co bych nerozuměl mapě?! To přeci u nás, my nejsme analfabeti jako Rusové!*“¹⁵ No voni to veděli. Voni to veděli. Ale v Rusku bylo celá řada germanofilů, protože cár byl sešvagřen s Hohenzollerny. No tak to bylo těžký. No tak sem tam byl tejden u něj. Tak von si to vopravoval podle toho a za tejden nám napsal takovej papír, že sme přišli dobrovolně, tomu vošetřili tu nohu, a aby s námi zacházeli slušně no a poslali nás vo jednu etapu dovnitř. Šli sme na Kyjev. No a dyž sme přišli na komando a šel s námi jeden dozorce, jeden voják šel, nás ved. A teď my sme přišli na novou, stanoviště a tam byl germanofil. Kouká: „*Jak to? Todle sou dezentéri tam vocaď a de s nima jeden člověk, tady mají bejt čtyři je hlídat!*“ Tak zas nafackoval tomu, u [nesrozumitelné] se mlátilo hned. A dal nás všECKY do kriminálu. Myslím, že to bylo v Kamenci Podolském. To už bylo ale ruský, ruský město. A v tom krimi... [smích], v tom kriminále bylo většina ruskejch dezentérů, kerý voni chytli, utíkali vod toho a nechtěli válčit. Tak tam sme si to navzájem vyměňovali. A druhej den sme šli a zase sme přišli na jiný a tam byl zase Slovan pořádněj, no tak sme dostali pořádně najíst a prostě s námi jednali jako s bratříma. Až sme přišli do Kyjeva. No a v Kyjevě chodili ruský študáci a křičeli: „*Čéch, Čéch, kde je Čéch?!*“ No tak sem se přihlásil a voni hned říkali: „*Tak hale, dej se do armády, dostaneš vyznamenání a my ti dáme hned peníze!*“ Dávali mi pěťorku, pět, pět rublů! Ale to, to byly velký peníze v Rusku. A já sem řek: „*Kdepak, já už do smrti nevemu kvér do ruky a já už, kdepak, to je strašný, já na frontu nechci!*“ A asi za

¹⁴ Die Drahthindernisse, (rus.) проволочное заграждение – drátěné překážky

¹⁵ Pastor se obrací na narátora s otázkou: „Počkej, to si řek tomu ruskému důstojníkovi?“

Narátor: „No ano, tomu důstojníkovi!“

tři dni sme přišli za Kyjev do lágru a tam byla, tam byly zemlanky¹⁶ vykopyané a udělaný, ale udělali si je zajatci sami. A tam byl plagát, jak bude Československo vypadat a králem bude Nikolaj Nikolajevič. Tak sem popad čepici a takle sem mu ji tam hodil přes ten pult a říkám: „*Našij mi tam lentočku, našij mi tam mašličku!*“¹⁷ Že se hlásím do vojska. Tam sem říkal: „*Do smrti nevemu flintu do ruky!*“ [smích], a tady sem okamžitě. No a v pátým roce, když byla revoluce, rusko – japonská válka, tak v Kyjevě univerzita se přidala k revolucionářům. No a když byl konec, tak z trestu cár to nechal, tu univerzitu natřít červeně. A to byla, to byl velkej objekt, velká zahrada a bylo tam několik těch stavení, že jo. A bylo to všechno napuštěný červeně. A v Rusku bylo spousta Čechů, kteří tam zakládali pivovary, lihovary, cukrovary. Šel na východ a měl, tak se tam dal s někým do toho a zařídil to tam a teď tam měli majetek! A dyž vypukla válka, tak byl rozkaz: „*Všickí cizinci do koncentračních táborů a jejich majetek se zabavuje!*“ No ale voni zas to předešli a veděli jak, tak udělali rotu „Nazdar“. A cár řek: „*Dobrá, když budou za mě bojovat, tak je to v pořádku, ale žádnýho nesmíte vzít... jako dyž třeba se bude hlásit poručík jako, tak musí nastoupit jako voják! Nesmí nastoupit s tou šarží!*“ No tak my sme, já sem se hlásil, no tak sme nastupovali všící, no a tam byl Hašek Jarda, Medek, no a s těma sem byl na rozvědkách. A to trvalo měsíc. A za měsíc sem byl zpátky na ruskej frontě jako rozvěděčik. A kdo chtěl jít na frontu, tak se musel hlásit a musel tenkrát složit prostný cvičení z posledního sokolskýho sletu. A poněvač já byl Sokol, tak sem to znal, sem se to nemusel učit, tak sem ho přednes, ten cvik a hned mi tam zařadili, a tak sem přišel k prvnímu pluku do devátý roty. No a chodili sme na ty, bydleli sme za frontou v těch vesnicích rozbitejch a chodili sme na rozvědky.

Tazatel: A to bylo v Rudé armádě? To nebylo, to bylo v legiích už?

Narátor: To bylo eště za cara... No jo, ale ty generálové ruský, si někerej vzpomněl a přišel a nařídil našemu veliteli: „*Zejtra mi přivedete jazyk!*“¹⁸ No, to nebylo lechký! A my sme, já sem jednou ležel celej den takle pod vodě [narátor naznačuje, že mu hladina vody sahala až do výše ramen], na Stochodě. Překvapilo nás ráno a nemohli sme couvnout. Tak sme zůstali v tej vodě až do večera. Ale povedlo se nám. Voni měli v poli tu feldvachu Rakušani, bylo to proti Rakousku, a měli drát, aby nezbloudili, tak ten co je ved, tak vzal ten drát a šel až, a tam měli zákopy. No a my, poněvač sme tam byli vod večera,

¹⁶ Zemljanka, (rus.) землянка – úkryt n. obydlí vybudované zčásti v zemi

¹⁷ Lentočka, (rus.) ленточка – stužka

¹⁸ „Jazyk“ – slangové označení pro zajatce zadržené na zatichlém úseku fronty, kteří byli cenným zdrojem informací o nepříteli, jeho pozicích, síle a složení, vojenském vybavení, připravovaných válečných operacích atp.

tak jak se to povedlo, tak podle toho drátu sme našli ty zákopy, my sme jim to tam vrátili a ten drát sme vedli jinam. A tam bylo dvacet našich brášeků připravených. No a teďko voni v noci, tenkrát sme dostali šestnáct, asi šestnáct těch, ani jeden se nebránil. Najednou přišli, drželi se drátu a skočili do zákopu a ten zákop byl vykopanej námi. A hned ho sebral a řek: „*Jsi v zajetí!*“ Co byli Češi rozuměli a skopčáci to je jedno, tak se podřídili, šli. Sme přivezli šestnáct jazyků místo jednoho. No a Mamontov, von, my sme neměli žádný vyšší důstojníky a Mamontov byl plukovníkem, ruskej voják, a naučil se česky. A první pluk, tomu velel Polák a druhýmu pluku taky nějakej Rusák nebo Polák a Mamontov byl jako jenom u bataliónu. Tak si vymoch na, na tom vedení, že postaví třetí pluk. No a vzal třetí batalion z prvního pluku a třetí batalion z druhýho pluku a udělal poloviční roty, no a měl osum rot a byl třetí pluk. Tak já sem byl u třetího, přešel k třetímu pluku do druhý roty. A tak sme šli ke Zborovu, tři pluky. Jo a teďko ale Mamontov usiloval vo to, aby nám dali samostatnej, samostatnou frontu, ne mezi Rusama, ale sami. No tak tam byli Fínové, ty měli svou frontu na tom, na tej výšině, kerá byla jaksi důležitá, kdo dobyde tu výšinu, tak že vlastně vyhraje tu frontu. A my sme na ně byli hned, hraničili, no a měli sme takovej úsek, já nevím jak širokej. A nás nepotřeboval žádněj honit, my sme všickí chtěli jít kupředu a vyhrát! A taky se nám to povedlo. No a dyž zahájili tu dělostřelbu, přípravu, tak my sme tak rychle postupovali, že naše dělostřelectvo hnedle střílelo do nás. Furt sme museli střílet ty rakety „*Kupředu, kupředu!*“. No a to netrvalo krátkou, krátkej, no člověk si nemůže ty hodiny počítat, a byli sme ve třetí linii. A ve třetí linii měli Rakušani navařený, polní kuchyni s jídlem a neměli čas to rozdávat, utekli. A teď se zase našel... no taky to bylo moudrý, ale neplatilo to tam. A říkal: „*Voni to mohli votrávit a nechali to tady schválně, aby...*“ A já sem říkal: „*Hale, voni neměli čas na nic! Ty byli rádi, že utekli.*“ A vzal sem tu a říkám: „*Nalej mi sem do toho hned!*“ Tak mi nalil, byl tam guláš a nalil a povídám: „*Tak a kdo, kdo má hlad, tak jezte!*“ Tak sme se najedli a najednou sme dostali z první linie rakouský, kerou sme přešli, voheň. No tak velitel samo sebou... „*Čelem vzad a děte zlikvidovat první linii!*“ A já byl mezi nima. Tak sme šli do první linie zpátky a tam byly tak zvaný fuslochy.¹⁹ To byly díry, ty byly pod zemí takovejch třicet metrů. A to se vykopalo a postavila se tam jako místnost a daly se duby. A teď se na to dalo metr zemi a zase duby tak a tak a zase. To ani velkej, ani velkej kanón to neprostřelil. No tak a voni byli zalezlí...²⁰

¹⁹ Die Fuchslöcher, tzv. „liščí nory“ – hluboké kryty uvnitř zákopu, vybudované v jeho čelní stěně

²⁰ V této chvíli se pastor loučí a odchází. Rozhovor i záznam je opět na několik minut přerušen.

Příloha č. 3

Rodokmen Aloise Vocáska v přímé linii po otci

